DE STAND VAN ZAKEN BIJ DE NEDERLANDSE OESTERKULTUUR

Ontstaan van de oesterkultuur.

De vrije oestervangst in West-Europa kon in de 19e eeuw door de geweldige toename van de transportmogelijkheden niet meer aan de vraag naar oesters voldoen. Naast overbevissing van de natuurlijke populaties moeten enkele langdurige winters en seizoenen met slechte broedval in de jaren zestig mede als oorzaak in aanmerking worden genomen. De aanvulling uit minder toegankelijke Europese kustgebieden betekende voor de Zeeuwse oesterhandel slechts een verschuiving van het probleem. Toch beliep de verzending uit Zeeland in het midden van de vorige eeuw niet meer dan een goede miljoen stuks oesters per jaar, gelijk aan de verzending uit het Limfjordgebied in Denemarken. Dit laatste gebied kreeg in 1825 een open verbinding met de Noordzee en werd pas daarna voor de oesterverzending van betekenis.

In navolging van de Franse initiatieven - gebaseerd op een rapport van de embryoloog Prof. Coste in 1858 aan keizer Napoleon III - werden ook de nodige aktiviteiten in Nederland ontwikkeld om de natuur een handje te helpen en de verslapte oesterhandel uit te bouwen. Tevens was men echter geprikkeld door de reeds lang bestaande en goed ontwikkelde oesterhandel te Whitstable aan de Thamesmonding, de vangst van oesterbroed op kokkelschelpen in de River Roach èn de vanuit Engeland bediende oesterbewaarplaatsen met waterzinkbassins te Oostende.

Hieruit vloeide in 1869 het onttrekken aan de vrije visserij van voor de opgroei van oesters geschikte gronden in de Oosterschelde voort, in 1870 gevolgd door de verpachting daarvan aan partikulieren, die de oesterkweek ter hand wilden nemen. Binnen enkele jaren werd het een wonderlijk samengaan van nieuwe arbeidskrachten met oesterschippers en -pakkers, financierders en handelslieden, waardoor de oesterkweek en -handel konden uitgroeien. Dit werd begunstigd door de grote afzetmarkt in België, dus naast de Zeeuwse deur!

De kwaliteiten van de Oosterschelde zelf èn de betekenis van de lokatie in Europa zijn na ruim 100 jaar slechts toegenomen.

Methoden werden ontwikkeld, om de in de zomer vrijkomende oesterlarven in de valperiode, na hun ongeveer veertiendaagse planktonische zwerftocht, een kunstmatig substraat te bieden. Het aantal jonge oesters ter bevolking van de daarvoor bestemde percelen diende aanzienlijk te worden opgevoerd. Het voortaan op te kweken oesterbroed was de grondslag voor het nieuwe bedrijf.

Dit initiatief op een nog niet te laat moment, nl. op een moment dat er nog oesters waren, is van Europees-historische betekenis gebleken. De Oosterschelde bleek namelijk het enige gebied aan de Noordzeekust te zijn, waar het hydrografische patroon de oesterbroedval in zeer bijzondere mate begunstigde, samengaande met een gunstige bodem voor de verdere opkweek.

Van niet minder historische betekenis voor Zeeland was de doortrekking van de spoorweg naar de Zeeuwse hoofdstad. De aanleg van de spoordam door het Kreekrak in 1867 was trouwens ook van doorslaggevende betekenis bij de oesterstart. Zowel uit hydrografisch als uit vervoertechnisch oogpunt was deze dam volkomen onmisbaar!

Elders in Europa, bijvoorbeeld in Duitsland, waar nieuwe initiatieven evenmin uitbleven en waar ook eens rijke oesterbanken voorhanden waren, moest men het later gaan stellen met legendarische verhalen. Verhalen van vroegere weelde, zoals ook in vele Amerikaanse

gebieden en voor wat Nederland betreft rond de Waddenzee. Engeland ontving 600 miljoen stuks oesters per jaar op Billingsgate in de tijd van Dickens. Nu komt nog slechts 1% daarvan op de markt.

Oesterbroed.

Voor het kunnen overgaan tot de opkweek van oesters met als basis de natuurlijke broedval moeten in het betreffende gebied voldoende voortplantingsrijpe oesters aanwezig zijn en mogen de larven niet te veel uitzwermen, om voldoende vangst op de zgn. kollekteurs mogelijk te maken. Vele pogingen in de wereld zijn stukgelopen doordat aan deze voorwaarden niet of niet meer werd voldaan. De kennis van de oester en vooral tav. de oesterbroedproduktie is inmiddels wel zo ver gevorderd, dat verder menselijk ingrijpen op dit punt meer en meer tot de mogelijkheden gaat behoren. Toch moet daar niet te licht over worden gedacht. Het onderzoek naar het ontwikkelingsproces van oesterlarve tot oesterbroedje en de daarvoor noodzakelijke milieuomstandigheden heeft in ieder geval geleerd, dat we hier met een zeer gevoelige periode uit het bestaan van de oester hebben te maken. Behalve in Amerika en Japan zijn ook kunstmatige "oyster hatcheries" in Engeland en Schotland van de grond gekomen. Kommerciële inzet van deze oesterbroedkwekerijen is allereerst te verwachten ten behoeve van de thans minder gezegende gebieden. Het op die plaatsen daarbij in kunnen schakelen van nog bestaande praktiserende oesterkweekbedrijven zal zeker een moeilijkheid apart blijken te zijn. De vraag is of aansluiting nog wel mogelijk is.

De voortplanting van de oesters vindt na een periode van voldoende hoge temperatuur tamelijk massaal plaats in de maanden juni tot augustus. De konsumptiekwaliteit wordt daarna weer bereikt in september. Het aantal larven van ongeveer 180μ, dat door de embryophore moederoester wordt uitgestoten bedraagt enkele honderdduizenden tot een miljoen stuks. Wat er van de larven na het min of meer zwevende stadium overblijft en zich weet vast te hechten is echter slechts een miniem percentage, ver achter de komma. De larven komen mede terecht in de spijsverteringskanalen van jonge vissen, garnalen, zeepokken, schelpdieren enz. Zij kunnen ook een prooi worden van bv. in de nabijheid van het substraat plaatselijk in hoge koncentraties voorkomende bacteriën. De meeste larven leggen het echter af aan het einde van het planktonische stadium, bij het terecht komen in voor de vasthechting en de groei ongunstige omstandigheden.

Alleen schoon substraat is in staat om de uitgegroeide oesterlarven in het valstadium - bij een afmeting van 260-270μ - tot vasthechting te bewegen. Anders dan jonge mosseltjes kunnen de oestertjes bij de overgang naar een sedentaire levenswijze zich onherroepelijk vastkitten met een zich in zeewater verhardende lijmstof. Bij te snelle stroming van het water langs het substraat lukt deze operatie echter niet. Typisch is dat altijd de linker, bol wordende klep komt vast te zitten. De daarop volgende gedaanteverwisseling houdt in, dat een aantal larvaire organen verdwijnen en de geleidelijke ontwikkeling tot de adulte vorm een aanvang neemt. Het aanhechtingspunt wordt met het uitgroeien der schelpen vergroot, doordat aanvankelijk het door de linker mantel afgescheiden schelpmateriaal tegen het substraat wordt afgezet.

Ook daarna is de overlevingskans nog beperkt. Evenals de rijpe larven stellen de vastgezette juvenielen tot enkele mm. grootte namelijk zeer bijzondere eisen aan hun voedsel. Het bestaat voornamelijk uit flagellaten en het zeer kleine fytoplankton tot een grootte van ongeveer 10μ. Zeker is, dat de voedingswaarde van deze kleine voedselorganismen zeer uiteenloppt en dat de ontwikkeling van de allerkleinste oestertjes niet alleen afhankelijk is van de beschikbare hoeveelheden, maar ook van de soortsverhouding waarin deze ééncelligen voorkomen. Het voedselpakket verandert met het ouder worden der oestertjes, maar de voorkeur voor het nannoplankton blijft.

Zelfs bij de aanname, dat de vruchtbaarheid der oesters een stabiele faktor is, moet, in een gebied dat van nature te weinig vestigingsmogelijkheden voor de vallende oesterlarven biedt, er voor worden gezorgd dat deze vestigingsmogelijkheden er kunstmatig worden aangebracht. Dit te meer, aangezien de stock van de oesters door omstandigheden van diverse aard jaarlijks een aanzienlijke natuurlijke vermindering kan ondergaan.

Het oesterbroed werd vroeger voor een groot deel "gevangen" met gebruikmaking van gekalkte dakpannen als kollekteurs. Vanwege de te grote arbeidsintensiviteit van deze methode wordt het oesterbroed in Zeeland thans uitsluitend nog verkregen door het uitzaaien van mosselschelpen. Deze zijn afkomstig van de mosselkonservenfabrieken. Uitzonderingen daargelaten mag meestal tijdens de zomer in het Oostelijk deel van de Oosterschelde op een voldoende hoge watertemperatuur voor de voortplanting en de larvenontwikkeling van de oester gerekend worden. Bovendien is onder normale omstandigheden het zoutgehalte van het water er voldoende hoog en stabiel. Het leggen van de Kreekrakdam in 1867 maakte een einde aan de vroegere mogelijkheid van afstroming van zoet rivierwater uit de Schelde. Een zelfde funktie vervult de Volkerakdam van 1969 tav. het Rijn- en Maaswater.

Opkweek van oesters.

Zowel voor de opgroei van het éénjarig oesterbroed - dat in Frankrijk nog steeds na het eerste jaar van kunstmatige substraten wordt losgemaakt - als voor de opgroei van de grotere losse oesters in de daaropvolgende jaren, moet nog aan verschillende specifieke voorwaarden worden voldaan om tot gunstige produktieresultaten te kunnen komen. Voor de verdere opkweek is een tamelijk stabiele bodem en een beschutte ligging beneden de gemiddelde laagwaterlijn noodzakelijk. Er moet een stroompatroon zijn, waarbij de maximale stroomsnelheid enerzijds irriterend zand niet in beweging brengt en waarbij anderzijds in ieder geval een blijvende sedimentatie van slib wordt voorkomen.

De bodem van de Yerseke Bank bestaat grotendeels uit stijve gerijpte klei en vast veen. Veel plaatselijke benamingen herinneren aan de tijd dat dit gebied nog bewoonbaar was. De blankheid van de schelpen der Zeeuwse oesters staat met het stroompatroon en de bodem in verband. Bijzonder is hier, dat de oesters na het uitzaaien merendeels op hun platte schelp komen te liggen, doordat ze door de stroomsnelheid tijdens de eerstvolgende stroompiek van de bolle op de platte kant worden gedraaid. Hierdoor krijgen de meeste oesters op de Yerseke Bank hun gestroomlijnde ligging. De stabiele bodem voorkomt hier het gevaar van verzanding.

In voor oesters geschikte gebieden stellen de voedselrijkdom van het water en de door stroomsterkte en turbulentie veroorzaakte waterwisseling verder bepaalde grenzen aan de totale bevolking in het gebied en die per eenheid van oppervlakte. Voor de Oosterschelde komt dit neer op een produktielimiet per jaar van ongeveer 30 miljoen konsumptie-oesters in hun 6e levensjaar. Zowel voor het 6e, 5e, 4e als 3e levensjaar is ongeveer 250 ha. Oosterscheldebodem beschikbaar. Totaal 1000 ha. met 35 miljoen konsumptie-oesters, 40 miljoen zware zaaioesters, 50 miljoen lichte zaaioesters en 75 miljoen stuks jong kweekgoed. De ondiepste percelen met het geringste waterdebiet worden voor de kleinste oesters gebruikt. Het zijn daarom vooral de kleine oesters, die het meeste profijt hebben van de bodemdiatomeeën als voedselbron. Totaal is dus ongeveer 1000 ha. beschikbaar voor 200 miljoen oesters, groot en klein! Daarnaast is er dan nog plaats voor terminste 125 miljoen stuks overjarig oesterbroed en gelegenheid tot nieuwe broedval. Resp. zijn vooral de Yerseke Bank voor de opkweek en de Bergse Bank voor de broedval hierbij in het spel. Tot 1963 speelde ook het middengebied van de Oosterschelde een rol. Er werden gekalkte dakpannen als kollekteurs uitgezet. Voor 125 miljoen stuks overjarig oesterbroed moeten zeker

500 miljoen oesterbroedjes zich het jaar te voren goed hebben vastgezet op de kollekteurs. In het eerste jaar van hun bestaan wordt namelijk aan deze oestertjes door natuurlijke oorzaken van diverse aard nog een grote slachting aangericht. Naast de vraat van zeesterren en krabben kan verstikking door de aangroei van andere organismen plaats vinden.

Behalve voor het opkweken van Noors oesterbroed heeft het opkweken van éénjarige oesters op geteerde ziften de laatste jaren niet meer plaats gevonden. Dit zal wel weer noodzakelijk zijn, indien met broed uit hatcheries gewerkt gaat worden.

Tussentijds worden de zaaioesters opgevist na een verblijf van één of twee jaar op de percelen. Na schoonmaak en grove sortering worden ze opnieuw uitgezaaid op de voordien met korren schoongeviste gronden. Waar nodig worden steeds de bakens vernieuwd en van eigen kentekens voorzien. Hierop is kontrôle mogelijk dmv. een radarstation op de wal. Ook Opzieners der Visserijen zijn geregeld beschikbaar om hulp te bieden bij het zgn. "bakenen". Het vissen van oesters bij nacht en mist is niet toegestaan en uiteraard mogen de kwekers slechts op eigen terrein de korren laten zakken.

Maximale Oosterschelde-populatie.

In de geschematiseerde weergave van de potentiële kultuurpopulatie blijven er van de 500 miljoen als broed "gevangen" oestertjes slechts 30 miljoen voor de markt over. Tenminste 94% gaat verloren als slachtoffer van de reeds genoemde zeesterren en krabben, door bekende en onbekende ziekten, door verzwakking bij langdurige koude en minder gunstige voedselomstandigheden. Dit laatste kan geschieden bij aanzienlijke aanwezigheid van zoöplanktonten en kommensalen als slippers en zeepokken, die in zee aan dezelfde tafel eten. Verzwakking vergroot de gevoeligheid voor slib, dat dan niet meer voldoende weggewerkt kan worden en aanleiding kan geven tot verstikking. Dit was in 1963 het geval. Zwakke en eventueel scheefgegroeide oesters worden buiten de verzending gehouden. Het afleveren van oesters met een goede schelpvorm geeft er tenslotte blijk van, dat de konsumenten zeer worden gewaardeerd en als vrienden beschouwd.

In tabel no. 1. is een schema van de afvalrace in de opeenvolgende jaarklassen weergegeven als procentuele sterfte van jaar op jaar en in totaal. Tevens is in deze tabel het kg. gewicht der oesters per 1000 stuks opgenomen, het aantal stuks aan het begin van de zomer en een globale aanduiding van het totale gewicht daarvan. Als basis hiervoor diende de toestand vóór 1963.

Tabel no. 1. Afname aantal en toename gewicht in de opeenvolgende jaarklassen.

Jaarklas	Leeftijd in jaar	% Mortaliteit per jaar	% Mortaliteit totaal	Gewicht kg./1000	Totaal milj.st.	Totaal milj. kg.
1	0-1	75	75	tot 5	500	1,25
2	1-2	40	85	5 - 20	125	1,25
3	2-3	33	90	20 - 40	75	2,0
4	3-4	20	92	40 - 60	50	2,25
5	4-5	10 à 15	93	60 - 80	40	2,5
6	5-6	10 à 15	94	80 -100	35	3,0

In 1973 werden ongeveer 15 miljoen konsumptieoesters verzonden met een totaal gewicht van ruim 1 miljoen kg. De produktie bedroeg toen nog niet de helft van de potentiële mogelijkheden, maar vertoonde een stijgende tendens.

Het gekalkuleerde produktieschema is een algemeen houvast, waar de werkelijkheid per bedrijf aan kon en nog kan worden getoetst. De bedrijfsresultaten zijn van meer faktoren afhankelijk dan waarop dit schema is gebaseerd. Ook oesters uit de 4e en 5e jaarklas worden bv. al verkocht wanneer er vraag naar is. Vooral in Frankrijk is men een kleine oester gewend. Jaarlijkse en plaatselijke groeiverschillen kunnen bij de poussering van een bepaalde soort oester ook een rol spelem. Aan een toenemende vraag naar goedkope oesters in bv. warenhuizen zal ook niet worden voorbijgegaan.

Zeeland heeft echter naam gemaakt met haar zware oesters, die ook wel "imperialen" worden genoemd. Het zijn de grote oesters van 8 à 9 cm. doorsnee met een diep gewelfde schelp. Door hun blanke uiterlijk zijn ze een juweel voor het oog.

Verzending onder certifikaat.

De opgeviste oesters worden nog steeds met de hand ontdaan van de natuurlijke aangroei. Ze worden mechanisch geselecteerd naar gewicht en gegroepeerd volgens het uit Frankrijk overgenomen "nullen"-systeem. In tabel no. 2. wordt een overzicht van deze indeling gegeven met de globale verzendprijzen in 1975.

Tabel no. 2. Handelsprijzen.

Vat oesters (100 stuks)	Opdruk	Gew. in kg.	Gew. p. st. in gram	Prijs p. vat (100 stuks)
6 nullen	6/0	10	95 - 105	ƒ 90.00
5 nullen	5/0	9	85 - 95	ƒ 80.00
4 nullen	4/0	8	75 - 85	ƒ 70.00
3 nullen	3/0	7	65 - 75	ƒ 60.00
2 nullen	2/0	6	55 - 65	ƒ 50.00

Tijdens het bewaren van de oesters op ziften in de opslagputten, waarvan de waterverversing met het getij plaats vindt, worden ze geregeld geboend en omgezet. Bij elke zending oesters, zowel in binnen- als naar het buitenland behoort een gezondheidscertifikaat aanwezig te zijn. Hiermee verklaart het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek, op grond van de bevindingen van daartoe ingesteld bakteriologisch en toxicologisch onderzoek, dat de oesterputten waarin de oesters voor de direkte verkoop in voorraad worden gehouden èn de tot kweekplaats voor oesters bestemde percelen, van waar de oesters van de betreffende zending rechtstreeks zijn opgevist, vrij mogen worden geacht van schadelijke bakterien en/of giftige stoffen. Bovendien wordt daarin verklaard dat gevaar voor besmetting door rioolwater of ander vuil, gezien de ligging der oesterputten en -percelen, redelijkerwijs uitgesloten mag worden geacht.

De oesterkultuur-percelen zijn eigendom van Domeinen.

De huur die voor de oesterpecelen moet worden betaald ligt ongeveer gelijk met de pachtprijs voor de landbouwgronden, inklusief de verschillen naar gelang de produktiewaarde. De tendens is aanwezig, dat de prijs van de waterkultuurgrond echter weer enigszins boven die van de landkultuurgrond zal gaan stijgen. Niet echter tot het spekulatief opgejaagde niveau aan het eind van de vorige eeuw, toen de pachtprijzen onder water een veelvoud bedroegen van die op het land, hetgeen lange tijd als zeer normaal is ervaren.

In ieder geval zou bij vrije inschrijving in dit tijdsbestek weer een geheel ander beeld omtrent de huurwaarde der percelen naar

voren komen dan in de eerste jaren na 1963. Uit weer meer inhoud krijgende overwegingen van konkurrentie zouden zeker wederom biedingen van het meervoud der thans geldende prijzen uit de bus kunnen komen. Het streven van Domeinen is echter, om tot een redelijke verdeling van de ruim 200 percelen van merendeels 5 ha. te komen en daarmee de evenwichtigheid en de stabiliteit van de overgebleven oesterbedrijven te blijven bevorderen. Dit vooral, omdat na de winter van 1963 de sanering van het bedrijf - in het kader van de Deltawet - met overheidsgelden heeft plaats gevonden.

Arbeid en markt.

De zorg waarmee het opgroeiende produkt gedurende enkele jaren wordt omringd is een sterke vorm van arbeid met lang uitgestelde produktiviteit. Ook voor zover er kapitaal mee is gemoeid komt de interest pas laat beschikbaar. Deze gang van zaken moet in de uiteindelijke prijs van de oesters tot uitdrukking kunnen blijven komen, indien men het oesterkweekbedrijf en de afzet van het produkt wil handhaven. Het valt niet moeilijk te begrijpen, dat voor het opzetten van een nieuwe kweek enorme investeringen noodzakelijk zijn.

Voor de afzet van oesters moet vrij ver in de toekomst worden gekeken. Gelukkig is de markt, gericht op de nabijgelegen grote Europese bevolkingscentra niet erg aan modeschommelingen onderhevig. Het is een oud ingevoerd natuurprodukt, dat men slechts éénmaal hoeft te leren waarderen, om er daarna geregeld op terug te komen.

In de jaren twintig deed zich een enorme sterfte onder de Franse oesters voor. In die tijd en ook nog in de jaren vijftig zijn vele miljoenen jonge Zeeuwse oesters naar de Franse kweekplaatsen verzonden. Anderzijds bracht de strenge winter van 1962-1963 de Zeeuwse oestervoorraad terug tot minder dan 10%. Herbevolking van de kom der Oosterschelde vond daarna merendeels plaats in tegenovergestelde richting.

De uitzaai van de Franse oesters geschiedde na 1963 lange tijd geregeld in het begin van het voorjaar. In deze tijd van het jaar loopt de verkoop van konsumptieoesters terug en is een nieuwe periode van schelpgroei nabij. Door de stijging van de watertemperatuur tot rond 10°C. wordt de voedselopname en de groei geaktiveerd.

Behalve uit Frankrijk hebben kleinere hoeveelheden platte oesters uit Ierland, Engeland en Noorwegen tot de herbevolking bijgedragen. De bestaande internationale handelsrelaties zijn hierdoor in niet geringe mate door de huidige generatie van oesterkwekers versterkt.

Gezien de vele risico's van eenzijdigheid zijn de oesterbedrijven meer en meer een groter assortiment schaal- en schelpdieren gaan voeren. Bij enkelen bestaat er bovendien een relatie met de fruitteelt. Op kommerciële schaal wordt al dan niet experimenteel ook met andere oesters dan de inheemse zgn. "platte oester", Ostrea edulis L. gewerkt. Niet alleen het bestand zijn van de niet inheemse oesters tegen ongunstige weersomstandigheden, ziekten en plagen, maar ook het kunnen bogen op een aantrekkelijke smaak vormen de voornaamste kriteria, die bij deze kweekproeven een rol spelen. De tegenwoordige luchtverbindingen maken het ook meer dan ooit mogelijk, om op mondiale basis schelpdieren en broed daarvan voor proefnemingen uit te wisselen.

Yerseke fungeert als centrum.

De invloed van de na 1870 opgekomen oesterteelt is ook zeer duidelijk merkbaar geweest op de bevolkingsgroei en -samenstelling van Yerseke. De groei van 850 tot 3995 inwoners in de periode van 1860 tot 1910 bedroeg 370%, tegen een groei in dezelfde periode voor geheel Zeeland van 40% en voor Nederland van 77%. Van de tot ruim 5000 personen uitgegroeide gemeenschap van Yerseke is ruim de helft rechtstreeks afhankelijk van de arbeid in de schelpdierbranche. Yerseke is niet alleen het centrum van de schelpdierkweek en schelpdierhandel in Nederland gebleven, maar is ook een internationaal Noordzeekust-centrum geworden via welker kanalen meer dan alleen gekweekte

schelpdieren, vers en gekonserveerd een weg in Europa vinden. Het is om die reden door een bekend Zeeuws schrijver zelfs een Atlantisch dorp genoemd.

Het lijdt geen twijfel, dat het Deltaplan met de voorgenomen afsluiting van de Oosterschelde bij de ontwikkeling der bedrijvigheden een zeer stagnerende rol heeft gespeeld. Het is eigenlijk nog een wonder, dat de basis daardoor niet aan het bedrijf is ontvallen. Als een bedrijfstak aan een dergelijke situatie het hoofd heeft weten te bieden, dan mogen de verwachtingen bij een gezonder klimaat - geen hermetische afsluiting van de Oosterschelde in 1978, maar slechts een getijdebeteugeling in 1985 - hoog gespannen zijn. Dat daarbij nog wel enkele problemen zullen moeten worden opgelost zal echter niemand verbazen.

Het is niet zuiver en alleen de Delta-wetgeving met de voortschrijdende uitvoering van de Deltawerken èn de tegenslag van de winter van 1962-1963 geweest, die vele oesterkwekers daarna uit het bedrijf deed stappen. De toen ook in andere bedrijfstakken zichtbaar wordende noodzaak om produktie en afzet in één hand te krijgen en tot schaalvergroting over te gaan, had ook hier een sfeer van onderlinge spanningen opgeroepen. Het had mede met een minder gelukkige gespleten bedrijfsvoering te maken. Vooral marginale- en niet komplete bedrijven (alleen handel òf produktie) waren willig om in te gaan op de liquidatievoorstellen van de overheid binnen het kader van de Deltawet. Daarnaast waren er ook opvolgingskwesties en aandeelhouders van vennootschappen in het geding. De grote spoed waarmee in deze situatie een regeling werd getroffen ter tegemoetkoming in de schade, zoals in artikel 8 van de Deltawet in het vooruitzicht was gesteld, wekte voor insiders geen bevreemding. Het bedrijven van de oesterkweek en -handel was verder een zaak die geheel voor eigen verantwoording kwam.

Met het wegvallen van de zgn. panneboeren en zaaioester-kwekers verdween in één klap ook de sinds de jaren dertig ontstane sociale struktuur van het oesterbedrijf. Panneboeren waren meest Yersekenaren, die vóór de oorlog geheel of gedeeltelijk zonder werk waren komen te zitten en het vangen van oesterbroed hadden aangevat. Zij waren als zelfstandigen in hun bestaan afhankelijk van zaaioesterkwekers, aan wie het overjarige broed werd verkocht. De zaaioesterkwekers waren merendeels in hùn bestaan weer afhankelijk van de exporterende handelaren of kwekers-handelaren. Zowel panneboeren als zaaioesterkwekers stonden uit bedrijfskundig oogpunt zeer zwak, hoewel het oesterbedrijf als geheel er op bouwde. Eertijds gedane pogingen om tot bescherming van deze producenten te komen, waren mislukt. Veel risico's werden dus gewild of niet gewild afgeschoven op de kleine zelfstandigen in de produktiesfeer, tot er in 1963 een einde aan kwam. Slechts een enkeling hiervan wist nog tot de export en de handel in konsumptieoesters door te dringen. Het gevolg van deze bedrijfsrekonstruktie is eveneens geweest, dat de verschillende opgeroepen sociale spanningen, waaraan de grote tegenstelling tussen de ekonomisch sterken en ekonomisch zwakken te Yerseke ten grondslag lag, vrijwel is verdwenen. Met de ontwikkeling van nieuwe aktiviteiten op ander gebied is dit de gemeenschap van Yerseke zeer ten goede gekomen. Uiteraard had dit echter ook zonder strenge winter en zonder Deltaplan bereikt kunnen worden door een stevig gefundeerde kweek-export koöperatie van de zgn. kleine kwekers. Het is echter de vraag of zij gezien hun mentaliteit ooit het goede van een dergelijke samenwerkingsvorm zouden hebben kunnen inzien.

Onder andere omstandigheden zou het wegvallen van de genoemde verstarring in het totale bedrijfsbeeld direkt zichtbare resultaten voor de overblijvende komplete bedrijven hebben opgeleverd. De heroriëntatie van de overgebleven oesterkweek en -handel kon echter niet of slechts zeer voorzichtig geschieden. Enerzijds diende op de natuur te worden gewacht en anderzijds op de uitslag van de nog niet als uitgevochten beschouwde strijd om het behoud van de

Oosterschelde als zout getijdebekken. De investeringen werden tot het uiterste beperkt en de voornaamste zorg was hoofd èn handen boven water te houden. Een uniek en echt Zeeuws bedrijf! Pas ruim een tiental jaren na de winterkatastrofe van 1963 kon weer van een enigszins herstelde oesterkultuur worden gesproken, bedreven door nog slechts een tiental goede bedrijven. Deze hebben de kracht in zich, om de oesterbranche weer uit te bouwen tot het plafond, dat door de overblijvende natuurlijke omstandigheden zal worden bepaald.

Toekomst.

Bij het voortbestaan van de Oosterschelde als zout getijdebekken ligt het in de verwachting, dat de hoeveelheid oesters der hoogste jaarklasse op grond van ekonomische motieven en bij een gereduceerd getij voorlopig op grond van biologische motieven slechts langzaam verder zal worden opgevoerd. In het laatste geval is het vrijwel zeker, dat een nieuwe oriëntatie nodig zal zijn voor wat betreft de onderlinge verschillen tussen de kweekplaatsen. De toekomstige hoedanigheid van bodem en water is specifiek van belang voor de groei en de kwaliteit van de oesters.

Vermindering van de kultuurgrond is in beperkte mate akseptabel, omdat dit geen verlaging van het potentiële plafond in het áantal te verzenden oesters behoeft te betekenen. Men ontloopt door de gemiddelde kweekperiode iets te verkorten en iets kleinere oesters te verkopen ook een gedeelte der natuurlijke sterfte. Dit betekent een grotere opbrengst in aantal bij eenzelfde oppervlakte van het kweekareaal of een gelijkbijvende opbrengst in aantal bij een kleiner overblijvend gebied.

Van veel belang bij een nieuw hydrografisch patroon in de Oosterschelde is ook, dat bij een geringere stroomsnelheid de groeisnelheid in het algemeen groter is. Er zal dus op gelet moeten worden of dit plaatselijk niet ten koste van de hardheid der schelp zal gaan. Daarnaast moet er rekening mee worden gehouden, dat oesters voor hun voedsel en dus voor hun kwaliteit afhankelijk zijn en blijven van wat stromingen en diffusie hun brengen. Het ingenieuze systeem van de oester, waarmee het zeewater met zuurstof en fytoplankton als voedsel wordt aangezogen, heeft slechts een beperkte aktieradius. Voor een kultuurpopulatie blijft voedseltransport noodzakelijk. Naast de mogelijke nadelen van een gedempt getij, die aanpassing tav. de kweekplaatsen en bezettingsgraad kunnen vergen, zullen er echter ook kleine voordelen zijn te boeken. Bv. omdat de min of meer zwevende oesterlarven nog meer bij elkaar zullen kunnen blijven dan thans het geval is. Dit kan de oesterbroedproduktie als basis van het bedrijf alleen maar begunstigen. Bij een nieuwe getijde-amplitude, liggende tussen die van de Waddenzee en de huidige toestand, blijft in de zomer een wat snellere opwarming van het water in de kom van de Oosterschelde zeker tot de mogelijkheden behoren.

Het is duidelijk dat een nieuwe situatie in de Oosterschelde, niet alleen gezien tegen de schaarste aan oesters in de gehele wereld, maar vooral ook gezien ten opzichte van de totaliteit der veel verder gaande milieubelangen, een nieuw en nauwgezet onderzoek vanuit verchillende samenwerkende disciplines noodzakelijk maakt. Afgaande op de bemoeienissen die het Rijksinstituut voor Visserijonderzoek reeds lange tijd in dit gebied heeft gehad, zal het geen verwondering wekken, dat bij dit Instituut thans weer ernstig rekening wordt gehouden met de mogelijke noodzaak van nieuw onderzoek in de Oosterschelde, ter begeleiding en stimulering van o.a. de oesterteelt. Voor de oesterkultuur in Zeeland is het zeker een tijd die eisen stelt, maar daarbij ... "verblijdende tekenen van de wil om daaraan te voldoen".

Samenvatting.

Het in de Deltawet (1957) vastgelegde plan tot afsluiting van de Oosterschelde (1978) zou het wegvallen van de Zeeuwse oesterkultuur betekenen. Niettegenstaande dit vooruitzicht hield het oesterbedrijf stand. Ook de strenge winter van 1962-1963, waarbij meer dan 90% van de Zeeuwse oester-stock verloren ging, weerhield het oesterbedrijf als geheel gezien niet van de voortzetting der bedrijvigheden. Wel was gedurende lange tijd van een duidelijke geremdheid sprake.
Het ziet er naar uit, dat door het gewijzigde Oosterschelde-beleid de Zeeuwse oesterkultuur gehandhaafd zal kunnen worden. Reduktie van het Oosterschelde-getij dmv. een stormstuw-caissondam (1985) biedt weer perspektief voor de schelpdierbranche. Verdere herstelling van de produktie en de ontwikkeling van nieuwe aktiviteiten worden verwacht.

De Zeeuwse oesterkultuur is hier beschreven vanuit een historisch perspektief, doorgetrokken naar de toekomst.

Drs. A.C. Drinkwaard.